

Serbest Cumhuriyet Fırkasının Kurulması ve Kubilay Olayı

Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal, çok partili sisteme geçme zamanı geldiğini arkadaşlarına her toplantıda söz etmiş ve onların fikrini almıştır. İkinci kez yapılacak bu çok partili sistemde, adını kendi koyduğu 'Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın başkanlığına yine kendi arkadaşı Fethi Bey'i getirmek istemiştir. Cumhurbaşkanı gibi demokrat ruhlu bir kişi olan Fethi Bey bu öneriyi olumlu karşılamıştır. Cumhurbaşkanı, kuracak partide ona destek olmuş ve bazı milletvekillerini de olan partiye girmeye de özendirmiştir. Cumhurbaşkanı, bu partiyi kurdurduğu arkadaşlarına "Cumhuriyet ve Devrim"lere mutlaka bağlı kalmalarını istemiştir. Cumhurbaşkanı, 'Cumhuriyet Halk Fırkası'nın başkanı olmasına rağmen, parti başkanlığını hiç üzerine almamış, Başbakan İsmet Paşa tarafından bu görev yürütülmüştür. Cumhurbaşkanı'nın, her iki partinin de üstünde kalacağını bilen ve ona güvenen Fethi Bey, 12 Ağustos 1930 tarihinde Türkiye Cumhuriyeti'nin üçüncü siyasal partisini kurmuştur. Gittiği her yerde kalabalık halk topluluklarınca karşılanan SCF Genel Başkanı Fethi Bey, 04 Eylül 1930 günü İzmir'e vardıklarında büyük bir coşkuyla karşılanmıştır. Cumhuriyet gazetesi karşılamayı şu şekilde anlatmaktadır:

"Sandalla gelip vapura atlayanlar Fethi Bey'e sarılıyorlardı. Birçokları ağlıyor... Rıhtımda, üzerine vuku bulan ilk hücumda Fethi Bey'in ceketi yırtıldı. Bu esnada denize düşenler, ezilenler ve çiğnenenler oldu. Davullar, zurnalar çalıyordu..."

Ertesi günü olaylar daha sabahın erken saatlerinde başlamıştır. Fethi Bey'in kalmakta olduğu İzmir Palas Oteli'nin önü onu görmeye gelenlerle dolmuştu. Çıkan olaylar sırasında halka ateş açılması sonucu on iki yaşındaki bir çocuk vurularak ölmüştür.

07 Eylül 1930 günü, Fethi Bey, İzmir konuşmasını elli bin kişiyi aşan bir kalabalık önünde yapmış ve bu olayları izleyen günlerde İzmir ve yöresindeki işçilerin çeşitli yasaklamalara karşın grevlere gittiği görülmüştür.

SCF heyetinin yaptığı diğer yurt gezilerinde de coşkuyla karşılanmış, ancak İzmir'de çıkan olayların yurt genelindeki yankısı çok büyük olmuştur. Sonuç olarak,

çok zor duruma düşen 'Serbest Cumhuriyet Fırkası', Cumhurbaşkanı'nın emriyle 18 Aralık 1930 tarihinde kapatılmıştır.

'Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın kapatılmasından sonra, gericiler memleketin birçok yerinde kışkırtma yapmaktan geri kalmamış ve yerinde alınan tedbirlerle olayların büyümeden durdurulmuştur.

23 Aralık 1930 günü, Erenköylü Derviş Mehmet ve altı arkadaşıyla beraber, Menemen hükümet konağına gelmiş ve "Ey Müslümanlar, ne duruyorsunuz; Halife Abdülmecit hududa geldi, Sancak-ı Şerif çıktı, gelin altında toplanalım, şeriat isteyelim. Ben mehdiyim, dinimiz mahvoluyor, şeriatı kurtarmaya geldim" diye bağırmaya başlamıştır. Halkı şeriat için bayrak altında toplamaya davet etmiş ve etrafında büyük bir kalabalık "tekbir" getirerek toplanmaya başlamıştır. Menemen'de yedek subaylığını yapmakta olan öğretmen Mustafa Fehmi Kubilay, bu olaya engel olmaya kalkışmış, tüfeklerinde manevra mermisi olduğu için, kurşunlar tesir etmemiştir. Bunun üzerine, "Ben mehdiyim" bakın kurşun işlemiyor diyen Derviş Mehmet ve arkadaşları Kubilay'ı yere yatırmışlar ve Derviş Mehmet, elindeki bıçakla başını keserek vücudundan ayırmışlardı. Orada bulunan bin beş yüz kadar Menemenliden hiç kimse engel olmaya çalışmamış, üstelik tekbirler getirerek bu haince hareketi desteklemişlerdir. Derviş Mehmet, Kubilay'ın başını kestikten sonra, kanını içmek helaldir diyerek, avucuna aldığı Kubilay'ın kanını içmiştir. Sonra da Kubilay'ın kesik başını bir kazığa geçirerek halka göstermiş ve gözü dönmüş yobazlar olay yerine yetişen bir bekçi ile jandarma askerini de şehit etmişlerdir.

Bu olay Ankara'da bomba tesiri yapmıştır. Yapılan toplantıda; "bu ne haldir, yobazlar hükümet meydanında ordunun subayını din adına boğazlayabiliyor" diyen Cumhurbaşkanı, konuşmasına şöyle devam etmiştir:

"Binlerce Menemenliden kimse çıkıp engel olmuyor, üstelik tekbirlerle teşvik ediyorlar. Yunan idaresi altındayken bu hainler neredeydiler? Onların namusunu ve dinini kurtaran bir ordunun subayına reva gördükleri bu saldırının cezasını yalnız hain katiller değil, hepsi en ağır şekilde çekmelidir. Bu Cumhuriyet'in ve bizim başımızı

kesmektir. Bundan bütün Menemen sorumludur. Bu kasaba “Vilmodit” ilan edilmeyi hak etmiştir. Fransızca olan “Ville Maudite” kelimesinin karşılığı cezalandırılmış şehirdir. Vilmodit kasaba demek; o kasabanın bütün halkı şehir dışına çıkarılır, aileler, birer ikişer memleketin başka şehirlerine dağıtılır, tam boşalmış şehir tümüyle yakılır, bugünkü ve yarınki nesillere ibret olmak üzere hükümet meydanına büyük bir siyah taş, sütun olarak dikilir. Derhal harekete geçmeliyiz.”

Aramızda, bir iki gün beklemeyi Mustafa Kemal’in tepkisinin ne ölçüde değişebileceğini görmeyi uygun gördük, diyen Kazım (Özalp) Bey, o günleri şöyle anlatmıştır:

“Ancak normal kanuni işlemleri derhal başlattık. Paşa’dan bir kaç gün ses çıkmadı. Bir daha ‘Vilmodit’ ten söz etmedi. Menemen’e yollanan kuvvetler Derviş Mehmet’i ve arkadaşlarını yakaladılar. Orada kurulan Harp mahkemesinde yargılanarak idam edildiler. Ayrıca yakalanan baş kışkırtıcılar da cezalandırıldılar. Mustafa Kemal Paşa bu olayı hiçbir zaman unutmadı. Bütün memlekette daha ciddi tedbirlerin alınması gereği ortaya çıkmıştı. İrtica ile mücadele hızlandırıldı.”

27 Aralık 1930 günü, Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal, Yedek Subay Mustafa Fehmi Kubilay’ın şehit edilmesi üzerine Genelkurmay Başkanı Fevzi Paşa’ya şu mektubu göndermiştir:

“Kısa sürede Menemen’de meydana gelen gericilik kalkışmasında yedek subay Kubilay Bey’in görevini yaparken uğradığı sonuçtan Cumhuriyet ordusunu başsağlığı dilerim.

Kubilay Bey’in şehit oluşunda gericilerin gösterdiği vahşet karşısında Menemen halkından bazılarının alkışla destekte bulunmalarını, bütün Cumhuriyetçi vatanperverler için utanılacak bir olaydır.

Vatanı savunma için yetiştirilen, iç politikanın ve anlaşmazlığın dışında ve üstünde bulunan Türk subaylarının gericiler karşısındaki yüksek görevinin vatandaşlar tarafından hürmetle karşılandığına şüphe yoktur. Menemen’de halktan bazılarının hataları bütün milleti üzmüştür.

İşgalin acılarını tatmış bir yörede genç ve kahraman yedek subayın uğradığı tecavüz, milletin, bizzat Cumhuriyete karşı bir suikast saydığı ve küstahlar ile teşvikçileri ona göre takip edeceklerdir.

Hepimizin dikkati, bu konudaki vazifelerimizi gereklerini duyarlıkla ve hakkıyla yerine getirmeye yöneliktir.

Büyük ordunun kahraman Türk subayı ve Cumhuriyetimizin ülkücü öğretmen heyetinin kıymetli elemanı Kubilay Bey, temiz kanı ile Cumhuriyetin hayatiyetini tazelemiş ve kuvvetlendirmiş olacaktır.”

Cumhurbaşkanı bu irticai kalkışmayı hiçbir zaman unutmamıştır. Bütün memlekette daha ciddi tedbirlerin alınması gerektiğini belirterek, irtica ile mücadeleyi hızlandırılmıştır.

31 Aralık 1930 tarihli Bakanlar Kurulu toplantısında; Menemen ilçesi ile Manisa ve Balıkesir Merkez ilçelerinde 1 ay süreyle sıkıyönetim ilan edilmesi ve sanıkların yargılanması için de Divanı Harp kurulmasını kararlaştırmıştır.

2. Ordu Müfettişi Orgeneral Fahrettin Paşa; Sıkıyönetim Komutanlığına, Birinci Kolordu Komutanı Vekili Tümgeneral Mustafa Paşa da Sıkıyönetim Harp Divanı’nın Başkanlığına getirilmiştir.

1 Ocak 1931 günü, Başbakan İsmet Paşa verilen soru önergesini cevaplandırırken, “Bu hareketler Devlet ve Cumhuriyet aleyhine men tecavüz ve kast

mahiyetindedir” demiştir. Önerge sahibi Mazhar Müfit Bey de, “Kubilay gibi içinde binlerce kişi bulunan ve daima o karayılanın gırtlığına sarılacak ve daima ezecek ve zehrini saçamayacak bir hale sokacak bir gençlik vardır” diye konuşmuştur.

Menemen olayının ertesinde, Cumhurbaşkanı, Aydın’a gitmiş ve Türk Ocağı’nı ziyaret etmiştir. Bu ziyaret sırasında geçen bir anıyı Dr. Abdullah Cevdet’ten şöyle aktarmıştır:

“Efendiler, tabii ki civarınızdaki köyleri ziyaret etmiş, hallerini, ihtiyaçlarını, dertlerini öğrenmişsinizdir.’

Kimsede ses yok. Gazi Mustafa Kemal Paşa tekrar soruyor:

‘Buraya yakın köyün mesafesi ne kadardır?’

Yine cevap yok. Tekrar soruyor. İçlerinden biri:

‘Efendim, yirmi dakika’ diyor. O:

‘Peki, anlatın, bu köyler ne haldedir? İhtiyaçları, dertleri, şikâyetleri nelerdir?’

Beni bunlar hakkında aydınlatın.’

Sükût... Sükût...

Nihayet Türk Ocağı reisi, eğilerek, bükülerek:

‘Efendim, köylere gitmek için araba, otomobil ödeneğimiz yok.’

Bunun üzerine Gazi:

‘Menemen isyancı şeyhlerinin köy köy dolaşmak için ödenekleri var mı?’

Cevap yok, başlar önde.”

Sıkıyönetim mahkemesi, duruşmaları tamamlamış ve TBMM’nin 611 sayılı kararıyla, 3 Şubat 1931 tarih ve 1716 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır. Ölüm cezaları, aynı gün Menemen’de ve Kubilay’ın katledildiği yerde infaz edilmiştir.

3 Şubat 1931 tarihli Anadolu Ajansı'nın haberi şöyledir: *"İdam hükümleri bu sabah infaz edildi.*

Mehmet Emin, Şehit Kubilây'ın başının kesildiği yerde kurulan sehpa da idam edildi. İdama mahkûm olanların haklarındaki hüküm bugün sabaha karşı saat iki buçukta idam infaz edilmiştir. Bu 28 mahkûmdan Mehdi'nin arkadaşı Mehmet Emin, Menemen'li Jozef, Manisa'lı Hacipaşazade Ragıp, Manisa'lı Şeyh Hafız Ahmet, Alâşehir'li Şeyh Ahmet Muhtar, Manisalı Tatlıcı Hüseyin, Şeyh Esad'ın oğlu Mehmet Ali hükûmet meydanında, Menemen'li Ramiz, Menemen'li Yahya oğlu Hüseyin, Menemen'li manifaturacı Osman, Manisa'lı İbrahim oğlu İsmail, Lâz İbrahim hoca da istasyonda, Bozalan'lı İbrahim oğlu Koca Mustafa, Bozalan'lı Hacı İsmail oğlu Hüseyin, Şimbilli Mehmet, Menemen'li Kerim oğlu İbrahim, Tabur İmamı Hoca İlyas. Manisa'lı topçu Hüseyin, Manisa'lı Süleyman çavuş, Bozalan'dan Hasan oğlu Hacı İsmail, Menemen'li Çitaklı Molla Süleyman, Menemen'den Boşnak Abbas, Manisa'dan Süleyman, Manisa'dan Hafız Cemal, Manisa'dan kahveci Mustafa, Manisa'dan eskici Hüseyin, oğlu Hüseyin Ali'den ibaret yedişer kişilik iki grup ta Tuz pazarında ve bedesten ve sinema önünde asılmışlardır. Bu 4 gruptan üçünün saat 09.30'da, İstasyon grubunun da saat 12.00'da cesetleri kaldırılacaktır. Mehmet Emin'in sehpaşısı şehit Kubilây'ın başının kesildiği yerde konulmuştur."

Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası, 17 Kasım 1924'te kurulmuştur. Parti tüzüğünde cumhuriyet ilkesinin, liberalizmin ve demokrasinin benimsendiği belirtilirken aynı zamanda dini inançlara da saygılı olunduğu açıklanmıştır. (Mustafa Kemal Paşa *Nutuk*'ta bu durumu "dini siyasi çıkarlara alet etmek" olarak yorumlamıştır.) Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası; Rauf Orbay'ın parti kurulmadan önce cumhuriyet ile ilgili eleştirileri ve parti kurulduktan kısa bir süre sonra bazı rejim muhaliflerinin parti etrafında toplanması ve partinin dini duyguların propaganda olarak kullanıldığı Şeyh Said İsyanı'nın patlak vermesinde etkili olduğu iddialarıyla kapatılmıştır. Daha sonra Mustafa Kemal Paşa'ya düzenlenen İzmir Suikastı olayında TCF kurucularının bir bölümü yargılanmıştır.

13 Şubat'ta Şeyh Said İsyanı başlar. 15 isyan bölgesinde hükûmet sıkıyönetim ilan etti: Elaziz, Genç, Muş, Ergani, Dersim, Diyarbakır, Mardin, Urfa, Siverek, Siirt, Bitlis, Van, Hakkâri, Kiğı ve Hınıs. TCF'nin bu yerlerde dini propaganda yaptığı iddia edildi. Ali Fethi Bey başvekillikten istifa etti, CHF içindeki aşırı kanat sertlik

yanlısı İsmet Paşa'yı başa getirdi. 4 Mart'ta Takrir-i Sükun Kanunu kabul edildi. *Tevhidi Efkar*, *Son Telgraf*, *İstiklal*, *Sebilürreşad*, *Aydınlık*, *Orakçekiç* gibi gazete ve dergiler kapatıldı. İstiklal Mahkemeleri kuruldu. TCF, yasa dışı faaliyetlerinden dolayı yargılandı ve 3 Haziran 1925'te bütün şubeleri kapatıldı.

1946 yılında yapılan çok parti denemesinin de ülkemizi getirdiği nokta bellidir. Devrimler yıkılmaz, hepimiz birer Kubilay'ız. 23 Aralık 2022

Ahmet Gürel
Atatürk Araştırmacısı

